

”וְשִׁבַחְתִּי אֶת הַשְּׁמֵחָה” (של מצוה) ;

”וּלְשִׁמְחָה מָה זֶה עוֹשֶׂה?” (שאינה של מצוה) [שבת ל:]

[שיחה לפורים – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, כרך ב' בחלק "מועדים", שיחה 7. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

כל פשע גדול או קלקול לאומי, מתחיל מאיזה שורש קטן, מאיזו התחלה דקה ביותר וכמעט מוסווית. השטן איננו מפתה בגלוי לשחיתות זוועתית, אלא מתקרב לו לאדם, כצייד מומחה, ללכוד אותו ע”י איזה התחלקות קלה, ואח”כ עבירה גוררת עבירה עד שיגיע הנלכד לחמורות. (תוספת תלמיד. עיין שבת קה, ב – ”שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד ע”ז” / ובבראשית רבה כב, ו / רש”י דברים יט, יא).

כך היה בחטאנו הלאומי הראשון, עשיית העגל. ”וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק” (שמות לב, ו). מציין שם רש”י בשם חז”ל: ”יש במשמע זה גלוי עריות... ושפיכות דמים”. ובדומה לכך בחטא של ישמעאל: ”מצחק” (בראשית כא, ט) כתב שם רש”י: ”לשון ע”ז... גלוי עריות... לשון רציחה”. ואנו שואלים, למה להוציא את המקראות מפשרות? ולמה להביא הנראה כדרוש?

אלא באמת יש כאן עומק גדול. חז”ל מלמדים אותנו כאן עד היכן דברים מגיעים. כאשר האדם משתעשע ב”דברי ילדות”, סופו מי ישרנו ועלול להגיע לעבירות החמורות ביותר. מן שחוק מגיעים לגלוי עריות ושפיכות דמים (תנחומא, תשא, כ). הא כיצד? מבאר ”מסילת ישרים” (פרק חמישי) כי בעל השחוק ולצון – ”הוא טובע בים הגדול, שקשה מאד להמלט הימנו (=כלומר, הוא שוחה רחוק משפת הים ואין רואה משם מי שיצילהו מהגלים) כי השחוק מאבד את לב האדם עד שאין הטעם והדעה מושלת בו, והרי הוא כשיכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה” עכ”ל. כלומר, הצחק מאבד כושר ההבחנה לבחון מה אמת ומה שקר.

רואים אנו זאת במצבנו בארץ ישראל בזה הזמן. המצב הגיע שישנם רבבות אנשים המכורים לשימוש בסמים. חולי זה גורם להם לגנוב ולשדוד כדי להשיג אמצעים כדי לרכוש עוד סמים, ומתחילה כאן שרשרת של פשעים חמורים. וכן מימדי השתיינות הולכים וגוברים. מספר תאונות קטלניות בדרכים מתרבה. מספרם של ”המתאבדים” (מתוך מצוקה כלכלית, או מתוך בעיות משפחתיות) הולך ורב, וכו’ וכו’. מה עושים השלטונות כדי להתגבר על הבעיה? מה עושה הציבור הישראלי? מה עושים המומחים הממונים על בעיות סוציולוגיות וחברתיות? התשובה: עושים מעט מאד. כי בתי השעשועים מלאים עד כמעט אפס מקום, האנשים נוסעים לטיולים בארץ ובחו”ל, עושים מכל החיים ”בילויים”. האנשים מתעניינים בהימורים בהם אפשר לזכות בסכומי-עתק, או שרוצים להתעשר בניירות-ערך ומניות (=גם כן סוג של הימורים) או צופים בספורט (מקומי, או זה המוצג במסך הממתרחש בחו”ל) וממילא כמעט כולם רדומים תרדמה עמוקה.

כי יש לדעת שמנגנון הגוף הוא כפייתי. אם מדגדים שרירים מסוימים או איזורים מסוימים של הגוף, האדם מגחך בעל כורחו, בלי שאמרו לו שום דבר לעורר הצחק. כי הגוף מגיב גם בלי המחשבות. בדומה לזה, הצופה בתיאטרון או בסרטים, חי את העלילה בו הוא צופה. כמו מהופנט, הוא שוכח את אישיות עצמו, הוא מועתק מן בעיותיו הפרטיות, וכל כולו מזדהה עם הסיפור אותו הוא חווה. ואולי לשם כך האנשים מעוניינים לראות הצגה או סרט, כדי ”לשכוח את עצמם”. ממילא, איך אפשר שיטפלו בבעיות השעה (של עצמם או של אחרים) אם כבר הסיחו דעתם מהבעיות? הרי הוא שר שיר-ערס, והרדים את מחשבותיו. זה מה שאמר ”מסילת ישרים”: ”הרי הוא כשיכור או שוטה”. חז”ל הבינו היטב את התופעה וגזרו אומר: ”קשה היא הליצנות שתחילתו יסורין וסופו כליה” (ע”ז דף יח:).

במרכז אפריקה ישנה מחלה ידועה ("צציי", בלע"ז) הנפוצה ע"י זן מסוים של זבובי מות, שהנעקצים נרדמים שינה עמוקה וממנה לא מתעוררים. בהעדר טיפול מתאים ומייד, ימותו בַּשְּׁנָתָם. כך הדבר בתרדמת השכל ע"י הצחוק הערירי. ולכן אסרו חז"ל לשורר שירים, מפני הפסוק, "אַל תשמח ישראל אֶל-גִּיל כְּעַמִּים" (גיטין ז.). וזה מפורש בקרא, "והנה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן, אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו כי מחר נמות. ונגלה באזני אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון" (ישעיה כב, יגיד). בהחלט נדיר מאד שיבוא עונש כה חרוץ על סתם אכילה ושתיה "ולעשות שמח". אז למה זה? אלא ירדה תורה עד סוף דעתו של המתהלל בהוללות, שבסוף יאבד את אנושיותו ויתנהג ככל הלכות הבהמה. ולכן התבטאו "הרוג בקר" כי מבלעדי רשותו של ה' לאכול בשר, אין זה אלא עון של "הריגת" הבקר. הללו "עושים כל ימיהם כחגים" (שבת קטא:) והולכים לקרקס כדי לראות כלב-ים מאולף מגלגל כדור על אפו, או פיל הנעמד על רגליו האחוריות, או נמר המופחד מן מאמנו. הצופים צוחקים עד שעניהם נוצצות, ודמעות של גיל נושרות, אבל השכל התרוקן.

"ספר היצירה", שהיה עוד בידי של רבא (סנהדרין סה:), מבאר שישנם י"ב כוחות הנפש מול י"ב חדשי השנה. בחודש אדר שולט כח 'שחוק'. כמובן, הכוונה היתה שיהיה כח קָדוֹשׁ. חז"ל קבעו ש"אדם ניכר בכוסו, בכיסו ובכעסו, וי"א אף בשחוקו" (עירובין סה:). "נכנס יין, יצא סוד" (סנהדרין לח:). ע"י שתיה של מצוה של פורים בן תורה משתמש בכח הלצון לבטל ע"ז, כמ"ש חז"ל "כל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז" (מגילה כה: ע"י ש' דוגמאות). ואמרו כי טחול שוֹחֵק (אבות דר' נתן לא, ג). ועוד אמרו ב"ספר יצירה" כי טחול שוֹחֵק (ע"ע רש"י על ברכות סא:). ושני הכוחות זהים, כי ע"י ההתפוררות (=שחיקה) - מְבִיֵן האדם אפסיות וריקניות של הדבר הנלעג. כל דבר בעולם עושה עלינו רושם מבחינת חיצוניותו, כאילו כולו הוד והדר. אבל כאשר מנתקים את קשרי חלקיו ורואים כל חלק ממנו כמנותק בפני עצמו, מיד רואים כמה הוא שוא וטפל. כך הצחוק הוא פעולה המפוררת, המביאה לידי "שחיקה" (ש' ימנית). ואם הוא שחוק מן אמונות טפלות או מן תרבות הגוים, הרי זה משובח.

- ולכן יש לצחוק כיצד המן בעצמו גרם לתליית עצמו, כי כאשר חרבונה העיד בפני המלך "גם הנה העץ..." מיד המלך צוה "תלוהו עליו" בלי אומר ודברים ובלי שיהוי.
- וכן יש לצחוק כיצד הצליחו להרוג את העמלקים ביום פורים, בלי שום התנגדות משאר אוה"ע, כי האגרות הראשונות אמרו לעמים "להיות עתידים ליום הזה" (אסתר ג, יד) אבל לא נתפרט באגרות מה יש לעשות ביום זה (כי בחצר המלך החזיקו את הדבר בסוד). וכאשר הגיעו אגרות שניות שהיהודים יתקוממו על שונאיהם, לא היה איש פוצה פה ומצפצף להתנגד לגזרתו של אחשוורוש, לומר עליו שהוא הפכפך, לומר שהוא נגד החוקה הפרסית שם נקבע "כי כתב אשר נכתב בשם המלך... אין להשיב" (אסתר ח, ח). כי האומות טעו לחשוב כי לזאת ממש היתה כוונת המלך עוד בהתחלה.
- וכן עוד מיני צחוק, שהמלך שאל להמן "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו" וחשב המן שמדובר עליו, והוסיף בכיבודים. וכל אשר הוסיף הוא היה צריך לבצע בסופו של דבר למרדכי אויבו, אשר בעצם הוא בא כדי לבקש רשות לתלות אותו.

ולכן הביטוי המבטא יותר מן הכל "שחוק של פורים" הוא "ונהפוך הוא" שכל אשר יזמו לעשות לנו, חזר ובא על הרוצים את רעתנו. כדכתיב: "חרָפָם תבוא בליבם" (תהלים לו, טו). "בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל. ישוב עמלו בראשו" (תהלים ז, טו-ז). אבל הללו שאינם בני תורה, הם ההופכים את פורים להתלוצצות איש מרעהו, מעשה ילדות של "הצגות"-שוא, בלי שום מגע לענייני קדושת היום.

התקיים אצלם עצמם "ונהפוך הוא"! אשר ההמשך האמתי של הפסוק צריך להיות "אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט, א), ותמורת זה נהפך לרעה, אשר סט"א שולט ח"ו בישראל והם נוהגים כמנהגי אוה"ע ב"קרניבלים" (=תכניות בידור ע"פ יצרים שפלים) שלהם.

בסיס היהדות הוא להשתמש בכל התכונות ובכל הכשרונות כדי לעבוד את הקב"ה. ויש לנו מלחמה בכך נגד יצר הרע. וכך לשון המדרש –

"אתה [ה'] אומר [על יצר-הרע] שהוא רע!, [אם כן] מי יכול לעשותו טוב? אמר הקב"ה: 'אתה עושה אותו רע!'"
(תנחומא, בראשית, ז.). כי יצה"ר נברא למען יישבו של עולם. "אלמלי יצה"ר, חדותא דאורייתא לא להוי"
(זהר א, קלח.), כלומר רתיחת הויכוח התורני נעוצה ב"קנאת סופרים" ויש בה תועלת. חז"ל שבחו את מציאותו של יצה"ר כדי לקיים את העולם (יומא סט.), אבל זה נאמר רק כאשר יש כוונה כללית לעשות בכך רצון ה'.

תלמידו המובהק של מהרש"ל, רבנו "מטה משה" כותב (בקטע תתרי"ב) – "כי נדמה לרוב ההמון שבימי פורים הותר לפרוק עול תורה ומצוות, וכל המרבה להיות משוגע הרי זה משובח. וכל זה רע ומר ועון פלילי, כי הותר 'שמחה' ולא 'שחוק וקלות ראש' (והוא מציין לסנהדרין יב: שבעצם יום הפורים היו נוהגים לדרוש בהלכות הפסח, מדין 'שלושים יום לפני החג'). וכן כתב ספר שלי"ה בענין פורים, עיי"ש.

"ביאור הלכה" (סי' תרצ"ה) כתב בשם המאירי: "שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושטות אלא שמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השי"ת והודאה על הנסים שעשה לנו". ועוד האריך שם בְּשֵׁם "חיי אדם": "ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות כמו נטילת ידים או ברכה... או שינהוג קלות ראש, מוטב לו שלא ישתכר". כלומר, עצם "קלות ראש" היא עבירה, כנפסק בשו"ע (או"ח סוף תק"ס) "אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעוה"ז". והעיר על כך ה"משנה ברורה" שזה נאמר גם בפורים!

וכן הזהירונו בירושלמי (סוכה, פרק לולב הגזול) "אוי לו לזה, שסניגורו נעשה קטיגורו". כלומר מרמה את עצמו שעשה "מצוה", בו בזמן שעוד ייענש על העבירה!